

autoru nikako ne može oprostiti i što izaziva naše podozrenje prema njemu jest nepoznavanje državnih granica zemlje u kojoj provodi istraživanje: na geografskoj karti SFRJ (str. 31) Istra i dio Slovenije pripadaju Italiji!

Ruža First-Dilić

Cvetko Kostić

SOCIOLOGIJA GRADA

Centar za analizu i projektovanje prostornih sistema — ISPU, Beograd 1973, str. 110 + 10

Neosporno je da je urbana sociologija jedna od mladih socioloških disciplina koja kod nas još uvijek traži mjesto pod suncem. Razumljivo je stoga da se s posebnim interesom očekuje svaka nova knjiga ili studija koja bi da pridonese konstituiranju i daljnjem razvoju ove discipline. Knjiga C. Kostića svojom strukturom upravo pokazuje i odražava napor njena autora da pridonese prije svega definiranju predmeta sociologije grada odnosno urbane sociologije.

Knjiga se sastoji iz kratkog uvoda, osam poglavlja, zaključnih razmatranja, bibliografije, rezimea na engleskom, francuskom i ruskom jeziku te indeksa pojmova.

U uvodnim razmišljanjima Kostić navodi nekoliko empirijskih činjenica o burnom razvoju urbanizacije u posljednjih stotinjak godina i o socijalnim posljedicama i promjenama koje je ona izazvala. Te posljedice i promjene pravi su razlog, uzrok i preduvjet za pojavu »jedne posebne sociološke discipline koje je predmet proučavanje društva u gradu« (str. VIII). Ona u raznim zemljama ima različite nazive, ali danas već prevladava internacionalni termin urbana sociologija. S obzirom na njenu nerazvijenost u nas, autor u knjizi prvenstvenu pažnju posvećuje predmetu sociologije grada (o njenoj metodologiji autor je opširnije pisao u već objavljenoj knjizi *Sociologija sela*, Beograd 1969).

Da bi se problem predmeta sociologije grada što bolje sagledao Kostić u prva tri poglavlja govori o nastanku i tipologiji gradova. Kako je industrijska revolucija odsudni događaj za razvoj gradova, to se gradove može podijeliti na dvije osnovne skupine: preindustrijske

i industrijske. U okviru prve skupine moguće je razlikovati: (a) *prve gradove* (u Sumeru, Babilonu, Asiriji); (b) *antičke* i (c) *feudalne gradove*, a unutar druge: (a) *kapitalističke*; (b) *gradove zemalja u razvoju*; (c) *socijalističke* i (d) *posebno gradove u našoj zemlji*.

Kostić ukratko navodi osobine svake navedene vrste gradova. Različiti su kriteriji za izradu tipologije gradova. Prevladavaju tri kriterija, odnosno tipologije: statistička, funkcionalna i sociološka. Kao što i sami nazivi pokazuju, u statističkoj tipologiji odlučan kriterij jest broj stanovnika, u funkcionalnoj je dominantna funkcija (npr. trgovačka, kulturna, proizvodna, itd.), a u sociološkoj karakter ljudskih odnosa u gradovima (npr. eopolis, polis, metropolis, megalopolis, itd.). U trećem poglavlju riječ je o zonalnim hipotezama o gradu.

Prelazeći na određenje predmeta urbane sociologije, u četvrtom poglavlju Kostić raspravlja o socijalnoj strukturi grada. Nakon kratkog ekskursa o ličnosti u gradu autor analizira dijelove socijalne strukture grada: socijalne kategorije, agregate i grupe. Kriterij podjele su priroda i karakter povezanosti ličnosti u gradovima. Kao glavne oblike socijalnih kategorija Kostić navodi: djecu, omladinu, boeme i starce. Važniji socijalni agregati koje srećemo u gradu jesu: gomila, masa, publika, manifestacija, socijalne klase, rezidencijalni i funkcionalni agregati. Od primarnih društvenih grupa najznačajnija je porodica, a tu idu i susjedstva te grupe za igru. Kostić posebno govori o građanskoj i radničkoj porodici. Sekundarnih grupa ili udruženja ima različitih vrsta (ekonomske, religiozne, političke, znanstvene, kulturne itd.), a karakterizira ih pravno ili običajno reguliranje odnosa između ličnosti i ličnosti, te grupe.

U petom poglavlju riječ je o budžetu vremena gradskog žiteljstva. Budući da se budžet vremena sastoji od vremena utrošenog u stanu, na radnom mjestu i prostoru za dokolicu, govori se o stambenom pitanju, radnom mjestu i slobodnom vremenu.

Oblici su ponašanja i mišljenja u gradu specifični. Zapaža se slabljenje utjecaja primarnih grupa a porast utjecaja sekundarnih grupa. Stoga je sredina stvorila i stvara posebne oblike ponašanja i mišljenja. Najznačajniji oblici i sredstva za njihovo oblikovanje jesu: indoktrinacija, religija, javno mnijenje, moda i snobizam. O njima autor raspravlja u šestom poglavlju.

Procesima i pokretima u gradovima posvećeno je sedmo poglavlje. Tu se govori o dominanci («Dominanca — dominance — jest brojčana ili teritorijalna nadmoćnost jedne lokalne zajednice nad drugom ili jednog dela te zajednice nad ostalima», str. 77), gigantizmu i razaranju, radničkom pokretu i mistifikaciji gradova.

Porast broja i veličine gradova kao i pojava novih društvenih procesa u njima povećali su i uzroke i oblike nenormalnog ponašanja (anomije) ljudi. O tome Kostić govori u osmom poglavlju. Različiti oblici anomalije u gradu mogu se podijeliti na: oblike anomalije, tajna društva i rasne sukobe. Od oblika anomalija spominju se: samoubojice, pobačaji, profesionalni prijestupnici, skitnice, narkomani, seksualna patologija, psihoze i neuroze te mentalne epidemije. Oblici tajnih društava jesu: slobodni zidari i rotari, mafija, gang i karbonari. Pod rasne sukobe Kostić podvodi antisemitizam, crnačko pitanje, Cigane i apartheid.

U završnim razmišljanjima o perspektivama grada autor iznosi mišljenja različitih autora o budućnosti grada. Naravno, ona su umnogome futuristička jer tek dijelom baziraju na realnim činjenicama koja daju mogućnost predviđanja, a ne tek nagađanja.

Zoran Malenica

Grupa autora

RESEARCH AND DEVELOPMENT IN EDUCATION

Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 1974, 60 stranica

Publikacija »Istraživanje i razvoj u obrazovanju« bavi se analizom istraživačko-razvojnih napora u obrazovanju u zemljama koje su članice OECD-a, posebice evropskim. U njoj se opisuje i pokušava procijeniti sadašnja organizacija istraživanja u obrazovanju, njegov razvoj i problemi koji se s tim u vezi javljaju.

U uvodnom dijelu izložen je kratki povijesni pregled istraživanja i razvoja obrazovanja u evropskim zemljama. Tu se mogu uočiti dva stupnja razvoja. Prvi se veže uz razdoblje i situacije kada is-

traživanje i razvoj nisu težili direktnoj intervenciji u obrazovanju nego su na nj utjecali na indirektan način — utječući na stavove i ponašanja sudionika u obrazovnom procesu. U drugom se stupnju razvoja, od prošlog svjetskog rata do danas, postepeno prelazi na direktnu intervenciju.

U prvom poglavlju, »Institucionalno uređenje«, ispituju se različiti tipovi istraživačko-razvojnih centara, eksperimentalne i razvojne institucije i sadašnji napori za njihovim širenjem. Iz analize proizlazi da su funkcije stvaranja razvoja i znanja dobro utemeljene u visokoškolskim institucijama. Trend razvoja u svim zemljama sve je viši, bilo kao rezultat promišljene politike, bilo kao posljedica spontanog društvenog pritiska.

Drugo poglavlje, »Financiranje i kadrovi«, posvećeno je analizi podataka o financiranju i kadrovima. Izrazito obilježje istraživanja jest nizak nivo financiranja i kadrova, s izuzetkom Švedske i SAD. Postotak budžetskih sredstava izdvojenih za istraživanje i razvoj nikad ne prelazi 0,5%, a veoma je često manji od 0,1%. Predviđa se veliko povećanje sredstava za istraživanje i razvoj obrazovanja u svim zemljama. Slična je situacija i s kadrovima, tako da se može očekivati bitno poboljšanje sadašnjeg stanja.

U trećem poglavlju, »Bitna područja istraživanja«, analizirani su pokazatelji sadašnjih istraživačko-razvojnih napora. Kao što se očekivalo, istraživačke teme znatno variraju prema dominantnom istraživačko-razvojnom modelu. U zemljama gdje istraživanje nastoji da bude pretežno uslužna aktivnost, broj projekata koji se bave konkretnim obrazovnim temama i specifičnim rezultatima udjela politike u obrazovanju daleko je veći nego u onima koje su na početku toga perioda.

Stvaranje politike i planiranje istraživanja i razvoja u obrazovanju, tema su četvrtog poglavlja pod nazivom »Određivanje politike i planiranje istraživanja i razvoja u obrazovanju«. Povećano učešće koordinacije i planiranja možda je najvidljivije obilježje posljednja dva desetljeća, prvo u sjevernim a sada i u južnim zemljama Evrope. Planiranje istraživanja i razvoja može uskladiti politiku upravljanja i razlike u potrebama različitih područja istraživanja. Karakteristika sadašnjeg prijelaznog perioda jest mnoštvo tijela (popisanih u tom